УДК 004.9:657.6

АУДИТОРСЬКИЙ РИЗИК У КОМП'ЮТЕРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Н. П. Венгерук, кандидат економічних наук, доцент

Визначено проблему врахування ризиків комп'ютерного аудиту, досліджено властиві аудиту ризики, що виникають під час комп'ютерної обробки даних, їх суть. Розглянуто основні етапи аудиту комп'ютерних мереж. Сформовано висновки на основі результатів досліджень.

Аудит, комп'ютерні інформаційні технології, ризики, якість, достовірність, аудиторські докази, висновок.

Ринок аудиту в Україні сьогодні стрімко розвивається. Удосконалюється нормативна база, оптимізується організаційна структура, посилюється контроль з боку Аудиторської палати України щодо якості аудиту та надання супутніх послуг. Самі аудитори та аудиторські компанії для забезпечення власної конкурентоспроможності змушені постійно підвищувати кваліфікаційний рівень та шукати нові шляхи більш ефективного та якісного способу надання послуг. Одним з найбільш ефективних методів забезпечення підвищення якості аудиту є використання сучасних комп'ютерних інформаційних технологій, які б забезпечували високий рівень автоматизації, комплексну комп'ютеризацію аудиторської діяльності, включали б потужний блок фінансового аналізу, враховували б особливості професії. Однак, слід відмітити, що в комп'ютерному аудиті виникають свої, додаткові ризики, що існують поряд з притаманними класичному аудиту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам становлення та розвитку аудиту присвячені праці таких відомих аудиторів-практиків, бухгалтерів та науковців: В. П. Бондар, І. Д. Ватулі, В. В. Галасюка, В. В. Головача, Т. І. Єфименко, В. М. Жука, Л. П. Кулаковської, С. І. Прилипка та інших. Проте багато питань сучасного аудиту, у тому числі й ті, що стосуються аудиторських ризиків в комп'ютерному середовищі, вимагають постійного вивчення, дослідження та аналізу.

Мета дослідження – визначити та обґрунтувати ризики, що виникають у комп'ютерному аудиті.

Виклад основного матеріалу. Для кожної системи, а особливо комп'ютерної, властиві ризики. Здійснюючи перевірку фінансової звітності замовника чи надаючи інші послуги, аудитори використовують дані клієнта, сформовані в комп'ютерних інформаційних системах, які часто бувають недосконалими й вимагають перевірки, тому з метою надання об'єктивного аудиторського висновку необхідно враховувати всі можливі ризики, що можуть мати негативний вплив на кінцевий результат.

Поряд з існуючими ризиками в аудиті комп'ютерному аудиту властиві додаткові, специфічні, що виникають під час використання програмного за-

безпечення та комп'ютерної обробки даних. Їх можна розділити на дві групи: ті, які виникають у комп'ютерно-інформаційній системі підприємства-замовника, та ті, які виникають за використання комп'ютерної програми самим аудитором для полегшення та підвищення якості своєї роботи.

Розглянемо ризики першої групи. Найбільш ефективним шляхом їх виявлення є проведення аудиту комп'ютерних мереж (КМ). Він передбачає перевірку впроваджених інформаційних систем, систем безпеки, систем зв'язку із зовнішнім середовищем, комп'ютерної мережі на предмет їх відповідності бізнес-процесам компанії, а також відповідності вимогам міжнародних стандартів.

На попередньому етапі аудиту аудитору слід за допомогою анкетування чи опитування визначити рівень ризику, що може виникнути внаслідок відхилень у роботі комп'ютерної техніки, мережі, програмного забезпечення, що використовується на підприємстві. Основними ознаками таких відхилень можуть бути, такі як некоректна робота мережі,серверів, окремих пристроїв, локальних комп'ютерів та інших складових КІСП. Особливу увагу слід звернути, коли є проблеми в забезпеченні цілісності, повноти, збереженості інформації, її захисту від зовнішніх небажаних користувачів. Потреба в аудиті комп'ютерних мереж виникає і тоді, коли є необхідність оцінки стану, відповідності та рівня ефективності комп'ютерної мережі. Окрім того, аудитору слід провести додаткові процедури перевірки й тоді, коли на підприємстві існує факт застосування різнорідних технологій, технічних засобів і програмних продуктів, систематичність контролю за роботою комп'ютерної системи з боку управлінського апарату.

Для успішного та якісного виконання завдання складається узагальнена технологія аудиту КМ, що включає виявлення елементів комп'ютерної мережі, які підлягають перевірці, фіксує їх кількість, розміщення, визначення кола осіб, що безпосередньо експлуатують комп'ютерну техніку, укладання та виконання технічного завдання аудиту, надання висновку.

Порівнюючи аудит КМ з класичним аудитом фінансової звітності, можна сказати, що технічне завдання тут прирівнюється до робочої програми аудитора. У ньому визначається поетапність та конкретизація дій аудитора, обов'язково погоджується із замовником та затверджується [8, с. 128]. Для виконання технічного завдання можна запропонувати таку поетапність дій:

- визначення апаратного складу КМ, аналіз апаратно-програмної конфігурації мережі, з'ясування кількості та стану персональних комп'ютерів, серверів, периферійних пристроїв, іншого обладнання, а також проведення інвентаризації КМ;
- аналіз структури КМ, до якого входить перевірка відповідності інформаційної структури КМ штатній структурі управління підприємством, наявності точок єдиної відмови (тобто таких елементів мережі, відмова роботи яких призводить до неможливості надання сервісу усім або більшості її користувачів). Перевірка завантаженості, продуктивності та оптимальності проходження потоків інформації, надійності й захищеності програмного забезпечення;

- аналіз документації технічних засобів і програмного забезпечення щодо сертифікатів відповідності, гігієнічних сертифікатів технічних засобів, платіжних документів, що підтверджують придбання ліцензій та інше;
- перевірка журналів внесення змін у систему, журналів обслуговування, періодичності інвентаризації, постановки на облік, закінчення дії гарантії та терміну експлуатації;
- формування бази даних про проведення аудиту КМ, у яку входить перелік проблем у роботі КМ, оцінка наслідків цих проблем, заходи з усунення проблем мережі. Це фактично є підсумковим документом аудитора щодо аудиту комп'ютерної системи підприємства.

Задля забезпечення дотримання вимог та принципів аудиту, одним з яких є збір достовірних аудиторських доказів, аудиторам слід враховувати наявність ризиків, притаманних комп'ютерним інформаційним системам.

Найбільш поширені ризики інформаційних систем та ті, які пов'язані з системою внутрішнього контролю в середовищі КОД, бувають таких видів [6, с. 162]:

1. Відсутність слідів операцій **–** тобто неясність шляху перетворення вхідної інформації з первинних облікових документів у підсумкові показники. Суть його полягає в тому, що деякі інформаційні системи спроектовані так, що повний обсяг інформації про операцію може існувати тільки протягом короткого періоду або тільки в комп'ютерному форматі. Якщо складна програма передбачає велику кількість етапів обробки, то повного обсягу інформації, необхідного для перевірки може й не бути. Саме тому помилки, які існують в алгоритмі програми, дуже складно виявити без використання спецпрограм.

2. *Єдина обробка операцій* означає, що комп'ютерна обробка даних може призвести до того, що помилки й недоліки в облікових процедурах можуть залишатися невиявленими протягом тривалого часу. А це тому, що під час комп'ютерної обробки однотипних операцій застосовуються одні й ті ж інструкції, а це дозволяє фактично усунути можливість помилок, які притаманні ручній обробці. Але помилки програмування та інші системні помилки в технічних засобах чи програмному забезпеченні призводять до неправильної обробки всіх операцій).

3. *Відсутність поділу функцій.* Полягає в тому, що кілька процедур управління може бути сконцентровано в руках одного бухгалтера, тоді як під час ведення бухгалтерського обліку вручну вони були б розподілені між кількома співробітниками. Таким чином, бухгалтер контролює сам себе.

4. *Можливість несанкціонованого доступу до даних або їх зміни без очевидних доказів.* Коли на підприємстві приділяється недостатньо уваги системі захисту інформації, не встановлено та не розмежовано коди доступу, існує імовірність витоку інформації, що може становити комерційну таємницю для підприємства.

5. *Помилки та порушення, які виникли під час розробки прикладних програм або системного програмного забезпечення.* Такі ризики є високими під час застосування неліцензійних, не типових, маловідомих програм. Адже, програми, що використовуються на багатьох підприємст-

вах і в різних умовах, як правило, містять менше помилок, бо вони виявляються у процесі впровадження. Аудиторський ризик у цьому випадку знижується. І навпаки, у програмі, створеній в одиничному екземплярі, програмістом, який не має економічної освіти, швидше за все – багато помилок. Ризик підвищується.

6. Також ризик існує і під час *супроводження та підтримки програмного забезпечення*, тому важливо, коли вносиш зміни в налаштування програми та удосконалюєш її, користуватися послугами професійного спеціаліста в галузі комп'ютерних технологій.

Додаткові аудиторські ризики, пов'язані з такими аспектами:

- технічні аспекти;
- програмна система обробки інформації;
- організація обліку й контролю в КІСП;
- кваліфікація аудитора.

Технічні аспекти стосуються ризиків, викликаних поганою роботою апаратних засобів, використанням програмного забезпечення, невідповідністю характеристик апаратного та програмного забезпечення, відсутністю належного технічного обслуговування і контролю. Ризик аудиту підвищується, якщо комп'ютерна система децентралізована, а комп'ютерні пристрої географічно рознесені. Законний власник програмного забезпечення бухгалтерського обліку має право отримувати допомогу й підтримку в розробника програмного продукту. Вони своєчасно вносять зміни й виправлення у свої програми й надають їх своїм користувачам. Ця допомога сприяє підвищенню надійності роботи з такою програмою, знижує аудиторський ризик. Використання ж незаконно придбаної програми підвищує аудиторський ризик, оскільки подібні програми часто є застарілими версіями, у них своєчасно не корегуються алгоритми розрахунків, форми звітності та документів, користувач не може правильно й у повній мірі користуватися можливостями програми.

Результати дослідження показали також, що підвищується ризик у комп'ютерному аудиті, коли на підприємстві, що перевіряється, існує недостатня підготовка персоналу клієнта до роботи в комп'ютерній системі, відсутність чіткого розподілу обов'язків та відповідальності, слабкий захист від несанкціонованого доступу до бази даних. Аудитор повинен оцінити кваліфікацію облікового персоналу у сфері комп'ютерної підготовки, інформаційних технологій і конкретної облікової системи, звернути увагу на відношення персоналу до системи, ступінь довіри до неї.

Зважаючи на сучасний високий рівень використання комп'ютерних систем в бізнесі, аудитору слід бути компетентним у галузі типових комп'ютерних інформаційних технологій. Так, у нього є можливість скористатися послугами спеціаліста з КІТ (комп'ютерних інформаційних технологій), проте зазначимо, що при цьому підвищується ризик невиявлення та підвищується собівартість аудиторського проекту.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Враховуючи умови ринку аудиту та аудиторських послуг, що склалися на сьогодні в Україні, та проведені нами дослідження, слід відмітити, що поряд із таки-

ми важливими аудиторськими ризиками, як властивий ризик, ризик контрою, ризик невиявлення, актуальним для аудиторів є потреба враховувати та визначати додаткові ризики, які виникають під час роботи в комп'ютерній системі обробки інформації. Це дасть можливість їм забезпечити достовірність, повноту, об'єктивність аудиторських доказів, що використовуються для висловлення незалежної аудиторської думки.

Список літератури

1. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики / пер. з англ. мови О. В. Селезньов, О. Л. Ольховікова, О. В. Гик та ін. – К. : ТОВ «ІАМЦ АУ «СТАТУС», 2006. – 1152 с.
2. Про аудиторську діяльність : Закон України від 22.04.1993 р. №3125–XII (із змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/lws/show/3125-12.
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17.
4. Бондар В. П. Управління якістю та якість в аудиті: шляхи удосконалення / В. П. Бондар, С. І. Прилипко // Аудитор України. – 2012. – №7. – С. 11–25.
5. Голячук Н. В. Інформаційні системи і технології в обліку і аудиті : навч. посіб. / Н. В. Голячук. – Луцьк : РВВ ЛНТУ, 2012. – 240 с.
6. Єфименко Т. Невідкладність реформування аудиторської діяльності в Україні є обґрунтованою / Т. Єфименко // Незалежний аудитор. – 2012. – №7. – С. 36–39.
7. Івахненков С. В. Комп'ютерний аудит: контрольні методики і технології / С. В. Івахненков. – К. : Знання, 2005. – 286 с.
8. Оліфіренко О. Л. Технологія проведення аудиту комп'ютерних мереж / О. Л. Оліфіренко, А. М. Самойлов // Нові технології. Науковий вісник КУЕІТУ. – 2009. – №4. – С. 127–130.

Определено проблему учёта рисков компьютерного аудита, изучено присущие аудиту риски, что возникают при компьютерной обработке данных, их сущность. Рассмотрено основные этапы аудита компьютерных систем. Сформировано выводы на основе результатов исследований.

Аудит, компьютерные информационные технологи, риски, качество, аудиторские доказательства.

Determined the problem of computer audit risk, examined risks of audit after computer data processing, their essence. Considers the main stages of the audit of computer networks. Formed conclusions on the basis of research results.

Auditing, computer information technology, risk, quality, reliability, audit evidence, conclusions.